

Recente roofvogelliteratuur

Rob G. Bijlsma

Agostini N., Coleiro C. & Panuccio M. 2003. Autumn migration of Marsh Harriers (*Circus aeruginosus*) across the Central Mediterranean in 2002. *The Ring* 25: 47-52.

In Centraal-Italië (N=787, 37.5% juveniel) en op Malta (n=1535, 44.5% juveniel; piek op 13 september met 906 ex.) werden Bruine Kieken geteld tijdens de najaarstrek. Op beide posten werden meer mannen dan vrouwen geteld, wat klopt met het feit dat vrouwen deels overwinteren in West-Europa (groter, dus beter in staat waterwild te pakken en van aas te leven dan mannen) (nicolantonioa@tiscalinet.it).

Akker P. van den & Nahuis B. 2004. Slaapplaatsgebruik van Blauwe Kiekendieven in de winters 1990/91 t/m 2002/03 in de Engbertsdijksvennen. *Ficedula* 32(4): 20-29.

Overzicht van leeftijds- en geslachtsverdeling (49.8% adulte man, gebaseerd op somming van alle tellingen) van overwinterende Blauwe Kieken (akker@interstream.nl).

Alon D., Granit B., Shamoun-Baranes J., Leshem Y., Kirwan G.M. & Shirihai H. 2004. Soaring-bird migration over northern Israel in autumn. *British Birds* 97: 160-182.

Soortbesprekingen van de najaarstrek van roofvogels over noordelijk Israel, met aandacht voor de verschuiving van de trekas (Haifa-Beit Shean) in de loop van de dag (van west naar oost) en aantalsveranderingen over de jaren (1990-99). De merkwaardige crash in aantallen Schreeuwarenden (gemiddeld aantal/najaar in 1982-86 108.000 met een uitschieter vèr daarboven) naar 81.000 in 1987 en gemiddeld 69.000/herfst in 1990-99 wordt verkocht als het gevolg van een catastrofe in de broedgebieden (veroorzaakt Tsjernobyl). Dat is niet echt aannemelijk; misschien wordt het tijd toe te geven dat de begintellingen niet correct waren of verkeerd zijn geïnterpreteerd (SPNI, Atidim Industrial park, PO Box 58020, Tel Aviv 61580, Israel).

Arbeitsgemeinschaft Biologischer Umweltschutz im Kreis Soest e.V. 2003. Schutzprogramm für Wiesenweihen und Rohrweihen in Mittelwestfalen - Jahresbericht 2003. Bad Sassendorf. 18 pp. + vele bijlagen.

Overzicht van de activiteiten rond nesten van Grauwe en Bruine Kiekendief, tevens gegevens over 1993-2002. Stand Grauwe schommelde tussen 33 en 44 paren (34 in 2003). In 2003 waren van de 34 eerste legfels slechts 14 succesvol; van 6 nalegels waren dat er 2. Verliezen waren een gevolg van predatie (7), legerend graan (6) en mensen (6). In bijlagen worden gepubliceerde artikelen herdrukt, en krantenknipsels aangegeplakt (abu-soest@cityweb.de, www.abu-natur-schutz.de).

Arts F. 2003. Prooikeuze broedende Sperwers in de binnenduinrand van Vlissingen. 't Zwellmpje 18(4): 15-16.

De Sperwer is vanaf 1997 broedvogel in de binnenduinen van Vlissingen. Prooien verzameld in 2000-01 en 2003, in totaal 135 betreffende 22 vogelsoorten. Spreeuw (n=35, 97% juveniel), Huis-/Ringmus (n=34, 56% juveniel), Koolmees (n=16, 67% juveniel), Pimpelmees (n=9, 67% juveniel) en fazant (n=5, 100% juveniel) werden het meest gepakt (Singel 92, 4382 LC Vlissingen).

Bijlsma R.G. 2004. Oehoe, uil van Troje? *Vliegend Hert* 1(1): 30-44.

Perspectief van de oehoe als broedvogel in Nederland, in het licht van de schaarste aan hoofdprooien (konijn, egel, duiven) en zijn capaciteit als nachtelijke jager. De herintroductie van deze soort in Duitsland, België en Frankrijk kan wel eens anders uitpakken dan bedoeld is, ook in Nederland waar inmiddels broedgevallen in Zuid-Limburg en de Achterhoek zijn vastgesteld (zie ook Busche *et al.* hieronder) (Doldersummerweg 1, 7983 LD Wapse).

Boal C.W., Snyder H.A., Bibles B.D. & Estabrook T.S. 2003. Temporal and spatial stability of Red-tailed Hawk territories in the Luquillo Experimental Forest, Puerto Rico. *J. Raptor Res.* 37: 277-285.

Interessante studie waarbij de territoriumgrootte van Roodstaartbuiszuiders werd vergeleken over een periode van 26 jaar (1974, 1984, 1998). Verspreiding en vorm van territoria bleken uitermate stabiel te zijn, indicatief voor een stabiele en verzadigde populatie (cboal@ttacs.ttu.edu).

Breemen R. van 2004. Raamslachtoffers onder Sperwers *Accipiter nisus* tegen glazen bushokjes. Jaarverslag 2003: 46-47. Steunpunt Brabant, WRN.

In 5 jaar tijd werden drie Sperwers als slachtoffer van een bushokje gevonden (2 personen, Haagse Beemden in Noord-Breda, 70 ha) (Vuchtstraat 51, 4816 BL Breda).

Brunink R. 2004. Doortrek en pleisteren van Boomvalk en Smelleken in Twente. *Ficedula* 32(4): 31-34.

Sommatie van losse waarnemingen uit het archief, met doortrekpatronen, jaarlijkse aantallen en seizoensverdeling van Smelleken (7 augustus - 23 mei) (r.b.brunink@home.nl).

Busche G., Raddatz H.-J. & Kostrzewa A. 2004. Nistplatz-Konkurrenz und Prädation zwischen Uhu (*Bubo bubo*) und Habicht (*Accipiter gentilis*): erste Ergebnisse aus Norddeutschland. *Vogelwarte* 42: 169-177.

In de jaren tachtig werd de Oehoe geïntroduceerd in Sleeswijk-Holstein; in het studiegebied broedde de eerste Oehoe in 1988. Twee jaar later startte een significante afname van de Havik; de stand in 2000 was nog slechts eenderde van die rond 1990. In de meeste havikterritoria wonen tegenwoordig Oehoes; in straal van 500 m rond een oehoenest broedt sowieso geen Havik meer. Bij een lage oehoedichtheid kunnen verder weg broedende Haviken nog jongen grootbrengen, maar dat werd behoorlijk bemoeilijkt bij hogere dichtheden. Hoewel correlatief (een causaal verband hoeft niet te bestaan), zijn deze resultaten suggestief. Overigens is de term nestplaatsconcurrentie ietwat misleidend: natuurlijk benutten Oehoes nesten van Haviken, maar die Haviken kunnen een nieuw nest bouwen (zodat van concurrentie om nestplaatsen niet echt sprake hoeft te zijn). De kans te worden gepredeerd is daarentegen reëel, en waarschijnlijk de belangrijkste reden van de afname van Haviken bij toenemende dichtheid van Oehoes (GB, Hochfelder Weg 29, D-25746 Heide).

Cresswell W. & Quinn J.L. 2003. Faced with a choice, sparrowhawks more often attack the more vulnerable prey group. *Oikos* 104: 71-76.

Het lijkt erop dat predatoren, in dit geval Sperwers, een breed spectrum aan jaag- en aanvalopties ter beschikking staat, die ze allemaal wegen voor wat betreft hun effectiviteit bij de jacht. Omgekeerd doen prooivogels dat ook, maar dan uiteraard met de idee te kunnen ontsnappen. Sperwers kiezen gewoonlijk voor de meest kwetsbare groepen, maar niet altijd. Dat laatste komt waarschijnlijk omdat ze zich met meer zaken moeten bezighouden dan alleen het testen van prooivogels op hun kwetsbaarheid. De conclusie dat predatie een uiterst complex verhaal is dat niet zo maar in een model is te proppen, is niet zo verbazingwekkend (wrlc@st-and.ac.uk).

Dijk J. van 2004. 2003: Een topseizoen voor de Zwolse boomvalken. *Zwols Natuur Tijdschrift* 11(1): 3-5.

In 2000-2003 werden resp. 10, 10, 9 en 11 territoria van Boomvalken rond Zwolle vastgesteld, waarvan er resp. 5, 3, 4 en 7 succesvol waren (resp. 11, 7, 7 en 16 jongen uitgevlogen).

Gainzarain J.A., Arambarri R. & Rodriguez A.F. 2002. Population size and factors affecting the density of the Peregrine Falcon *Falco peregrinus* in Spain. *Ardeola* 49: 67-74.

Voor de jaren negentig 2435-2743 slechtvalkparen in Spanje (50% toename ten opzichte van eerdere telling). Hogere dichtheid in NO van het land (veel kliffen met geschikte broedgaten). Laagste dichtheid, in zuidwesten, valt samen met gering aanbod van kliffen en competitie met Havikarend en Oehoe om de weinige broedplaatsen. Trend als geheel lijkt positief (echter veelal subjectief vastgesteld), met lokale afnames door pesticiden (niet gekwantificeerd), uithalen van nesten (dito) en predatie door Oehoes (goed aangetoond) (ianani@ctv.es).

Gierach K.-D. 2003. Fünf Jahre Wiesenweihe-Schutz in der nordwestlichen Niederlausitz. *Biologische Studien Luckau* 32: 73-87.

Betreft studie in zuiden van Brandenburg (1998-2002); gedetailleerde uitwerking op paarniveau, onder meer broedsucces, habitatkeus, voedselresten (muizen, kleine zangvogels en insecten)

overwegen) en beschermingsmaatregelen (Straße der Einheit 48, 15926 Beesdau, Duitsland).
Golet G.H., Golet H.T. & Golet A.M. 2003. Immature Northern Goshawk captures, kills, and feeds on adult-sized Wild Turkey. J. Raptor Res. 37: 337-340.

Een onvolwassen vrouw Havik doodde een eerstejaars kalkoen (c. 4x zo zwaar). Niet eerder is zo'n zware prooi van Haviken gemeld. De Havik kwam drie dagen achtereen terug om van de prooi te eten (daarna was het restant verdwenen), ook een ongebruikelijk lange periode (ggolet@tnc.org).

Hanauska-Brown L.A., Dufty Jr. A.M. & Roloff G.J. 2003. Blood chemistry, cytology, and body condition in adult Northern Goshawks (*Accipiter gentilis*). J. Raptor Res. 37: 299-306.

In 29 Haviken werd de chemische huishouding van het bloed nader onderzocht, in de hoop verbanden te vinden met de algehele conditie van de vogels. De samenstelling varieerde enorm per individu, en was niet gerelateerd aan conditie. Alleen de verhouding heterophilia:lymfocyten vertoonde een verband met lichaamsconditie, en is eerder in de literatuur al opgevoerd als een indicatie van stress (lhanausk@idfg.state.id.us).

Hansen G., Hauff P. & Spillner W. 2004. Seeadler gestern und heute. Verlag Erich Hoyer, Galenbeck. Gebonden, 160 pp. ISBN 3-929192-18-7. Prijs Euro 24.80.

Dit boek is een tribuut aan de Zeearend, geschreven door drie zeer uiteenlopende personen met elk hun eigen passie voor deze soort: Günter Hansen die in 1937 onder moeilijke omstandigheden samen met een vriend een schuilhut bij een nest bouwde om foto's te maken (en een uitgebreid dagboek bijhield dat in dit boek wordt gereproduceerd, een mooi tijdsbeeld), Wolf Spillner (een bekende oostblokfotoograaf met een lange staat van dienst waar het Zeearenden betreft, hier met wetenswaardigheden tijdens het fotograferen van Zeearenden in de jaren tachtig), en Peter Hauff met een overzicht van de huidige stand van zaken rond de Duitse Zeearenden (onderbouwd met cijfers en kaarten). Het boek verwoordt prachtig hoe vergankelijk het leven is (Hansen's vriend sneuvelde in herfst 1941 aan het oostfront), hoe snel een soort down-hill kan gaan (en er weer bovenop kan komen), hoe kort van memorie wij allen zijn en hoe snel de technologische en maatschappelijke ontwikkelingen gaan. (Hansen stuurde indertijd brieven naar fabrikanten van camera's - waaronder Leica en Ihagee - met de vraag of hij een camera op bruikleen mocht hebben, wat per ommekeer werd gehonoreerd.) Het boek is rijk geïllustreerd, onder meer met de foto's van 1937 (die aan het begin van de oorlog in een kist onder de grond waren gestopt bij Schwerin, en daar in 1946 weer werden opgegraven; zowel dagboek als glasnegatieven waren onbeschadigd).

Harrap A.H..J. 2004. The 'North American' Peregrine Falcon in Britain. Brit. Birds 97: 130-133.

De twee Noord-Amerikaanse Slechtvalken *Falco peregrinus anatum* op de Britse lijst (uit 1891 en 1910) worden er na revisie uitgeknikkerd.

Heddergott M. 2003. Parasitierung nestjunger Turmfalken *Falco t. tinnunculus* durch die Gefiederfliege *Carnus hemapterus* (Insecta: Milichiidae, Diptera). Vogelwelt 124: 201-205.

In 1996-2002 werd de parasitering van Torenvalken door een bloedzuigende vlieg in verschillende delen en nesthabitats van Duitsland onderzocht. Deze vliegen zijn te vinden in de okselholte (in mindere mate holte dijbeen); de vrouwtjes ervan zijn een stuk groter dan de mannetjes (hun vleugels breken af als ze eenmaal hun plek hebben gevonden). Torenvalken in nestkasten waren sterker door deze vliegensoort geparasiteerd dan vogels nestelend in open nesten in menselijke omgeving of buitenaf. Gemiddeld telde een 35-dagen oude Torenvalk 7.9 adulte vliegen. Indien ouder, waren de vliegen afwezig. Er leek een negatieve correlatie te bestaan tussen parasiteringsgraad en lichaamsgewicht: lichtgewicht jongen hadden meer vliegen dan zwaardere nestjongen of jongen van dezelfde leeftijd in andere nesten. Nestkasten lijken een geschikt micro-klimaat voor deze vliegen op te leveren, wat leidt tot een sterkere parasitering (de vliegen leggen hun eieren in het nestmateriaal) (fledermike@freenet.de).

Heddergott M., Werner M. & Roth W. 2003. Schleiereule *Tyto alba* schlägt Turmfalken *Falco tinnunculus*. Ornithol. Jber. Mus. Heineanum 21: 79-80.

Bij controle van nestkast werden naast 2 bijna vliegvlugge jonge kerkuilen ook een koud 5-leg-

sel en een geplukte vrouwelijke Torenvalk aangetroffen. Auteurs denken dat de valk als eerste de kast betrok en door de kerkuil is gedood (MH, Göttinger Straße 28, D-37308 Heilbad Heiligenstadt).

Helander B., Marquiss M. & Bowerman B. (eds.) 2004. Sea Eagle 2000. Proceedings from the International Sea Eagle Conference in Björkö, Sweden, 13-17 september 2000. Swedish Society for Nature Conservation/SNF & Åtta.45 Tryckeri AB, Stockholm. 446 pp. Prijs \$56.- (inclusief verzending). Te bestellen: International money order (\$56.- óf SEK 400). Gebruik bank code Swift: Swedess 8901-1 4210261-6 dan wel IBAN: SE 3780 0000 0890, ten name van Swedish Society for Nature Protection.

De Europese Zeearenden mogen zich in grote belangstelling van ornithologen verheugen. Regelmatig worden conferenties gehouden waarin de laatste stand van zaken in de diverse landen voor het voetlicht komt, alsmede allerlei aspecten betreffende de ecologie en bescherming. Zo ook in dit geval. Het boek bevat bijdragen over de populatieontwikkeling in Duitsland (368 paren in 2000), Groenland (150-170 territoriale paren), IJsland (verbod op gebruik vergiftigd aas ter bestrijding van vossen leidde tot toename naar 53 territoriale paren in 2002), Schotland (historisch overzicht), Noorwegen (naar schatting 1900-2200 paren in 1999-2000, met herberekening van dieptepunt in 1968 van 700-800 paren), Zweden (dieptepunt van 40 paren rond 1920, naar minimaal 300 territoriale paren in 2000), Denemarken (in 2000 al 6 paren), Polen (ongeveer 1000 adulte en 400 subadulte vogels, plus jaarlijks een aanwas met 400 jongen), Litouwen (22 paren in 1999), Letland (20-25 paren in late 20ste eeuw), Estland (80-90 paren in late 20ste eeuw), Finland (200 paren in 2000), Rusland (2500 paren, waarvan 500 in Europees deel; speciale aandacht voor Kola Schiereiland en NW-Rusland), Oekraïne (80-100 paren in 2000), Donaudelta (190-200 paren in de Pannonische Vlakte, 20-23 langs de beneden Donau en in de delta). Ook de Steller's Zeearend in het zuidelijke deel van de Zee van Okhotsk komt aan bod (434 paren op Sakhalin, 672 in Amur). De overzichten geven bovendien uitgebreid informatie over reproductie, trends, methoden van onderzoek en/of voedsel. Aparte verhalen gaan in op het internationale kleuring-programma, overleving van juveniele en subadulte Finse Zeearenden (1991-99, gebaseerd op kleurringen), dito voor oostelijk Duitsland, leeftijdsopbouw van de Duitse zeearendenpopulatie, dispersiepatronen en overleving van Noorse Zeearenden (radio-telemetrie), herbezetting van het kustgebied in Zweden, overwintering op de Kurillen, sterfteoorzaken in Duitsland en DNA-onderzoek aan twee populatie in Zweden. Tevens is er aandacht voor de invloed van chemicaliën (7 verhalen, onder meer over loodvergiftiging in Duitsland en Oostenrijk), voedsel (6 verhalen) en beschermingsmaatregelen (12 verhalen). Met deze veelzijdigheid is het boek een gedetailleerde en recente bron over Zeearenden in Eurazië. Het is rijkelijk voorzien van grafieken en tabellen (aan cijfers dus geen gebrek), en aparte katerns met kleurenfoto's geven een mooi overzicht van Zeearenden, de landschappen die ze bewonen en de onderzoekers (op een groepsfoto 2 vrouwen op 55 mannen, wat je noemt een scheve sexratio). Een belangwekkend boek.

Jansen J. 2003. Roodpootvalk en vreemde prooikeuze. Limburgse Vogels 13: 55-56.

Adult vrouwtje hield Gierzwaluw in poten (4 juni 2002). Onduidelijk hoe bemachtigd.

Kessel J. van & Wouters P. 2004. Wespendien in de Kempen in 2003. Jaarverslag 2003: 30- 36. Steunpunt Brabant, Werkgroep Roofvogels Nederland.

Op 224 km² werd van 12 juli-18 augustus dagelijks naar Wespendien gekeken, wat 8 territoria opleverde (geschat aantal: 13). Daarin 5 nesten (3 succesvol, met resp. 1x 1 en 2x 2 jongen). Naast grotere bossen werden kleine bosjes in beekdalen als broedplaats gebruikt (woutersloos@hetnet.nl).

Koffijberg H. 2004. Resultaten roofvogel-telling Flevoland 2003-2004. Grauwe Gors 20(1): 39-40.

Januari-telling leverde in de drie polders 813 Buizerds, 8 Ruigpoten, 3 Zeearenden, 13 Haviken, 23 Sperwers, 1 Smelleken, 73 Toren- en 2 Slechtvalken, 16 Blauwe en 2 Bruine Kieken op.

Koopman E. & Koopman F. 2004. Jaarverslag 2003. Stichting Ooievaarsbuitenstation De Lokkerij, De Schiphorst.

Van 3-19 juni verbleven er twee (een derde zat noordelijker) Vale Gieren rond ooievaarsstation De Lokkerij; ze bestreken een gebied tot 8 km van het station. Meeste activiteiten vonden plaats binnen 2 km (hoogste dichtheid van ooievaars in deze zone). De gieren doodden 28 nestjonge ooievaars en verwondden er 5. Twee natuurlijke ooievaarsnesten begaven het toen er een gier op ging zitten. Ringen of vleugelclappen zijn niet waargenomen (Schiphorsterweg 28, 7966 AC De Schiphorst).

Koopman F. 2004. Vale Gieren *Gyps fulvus* versus Ooievaars *Ciconia ciconia*. Vogeljaar 52: 3-8.

Zie stuk hierboven. In dit verhaal een uitgebreidere beschrijving van de gang van zaken, inclusief gedragsverandering van de Ooievaars bij het verschijnen van de gieren (groepsgewijs optreden). De gieren leken een voorkeur te hebben voor nesten met jongen niet ouder dan 4 weken.

Kruckenhauser L., Haring E., Pinsker W., Riesing M.J., Winkler H., Wink M. & Gamauf A. 2004. Genetic vs. morphological differentiation of Old World buzzards (genus *Buteo*, Accipitridae). Zoologica Scripta 33: 197-211.

De genetische variatie van buizerds uit de westelijke Palearctis was gering, wat op gene flow wijst of een incomplete scheiding van de verschillende soortgroepen. De Oost-Palearctische buizerds waren daarentegen duidelijk genetisch van elkaar gescheiden. Kennelijk wordt snelle morfologische differentiatie niet altijd vergezeld door genetische differentiatie van het mitochondriaal genoom (Luise.Kruckenhauser@univie.ac.at).

Laaksonen T., Fargallo J.A., Korpimäki E., Lyytinen S., Valkama J. & Pöyri V. 2004. Year- and sex-dependent effects of experimental brood sex ratio manipulation on fledging condition of Eurasian kestrels. J. Anim. Ecol. 73: 342-352.

In Finland werden experimenteel broedsels van Torenvalken gecreëerd bestaande uit één geslacht; groei van deze jongen werd vergeleken met jongen uit nesten waar beide seksen in voorkwamen (en waar de kleinere mannetjes mogelijk in het nadeel zijn ten opzichte van vrouwtjes). De inspanning van de ouders verschilde niet tussen beide categorieën. In nesten met alleen maar vrouwtjes was de hematocriet-waarde laag in jaren met weinig muizen (hematocriet is een indicator voor conditie en gezondheid); in nesten met gemengde geslachten was die waarde minder laag. Deze resultaten laten zien dat ouders hun inspanning niet aanpassen aan de seksratio in het nest (tokrla@utu.fi).

Langgemach T. & Plücken F. 2003. Seeadler *Haliaeetus albicilla* landet auf fliegendem Segelflugzeug. Vogelwelt 124: 157-161.

Adulte Zeearend landt enkele seconden op vleugel van zweefvliegtuig (hoogte 300 m); bespreken nog enkele andere gevallen (onder meer van Steenarend) (torsten.langgemach@lua.brandenburg.de).

Leopold M.F., Bruin C.J.W., Camphuysen C.J., Winter C. & Koks B. 2003. Waarom is de Visarend in Nederland geen zeearend? Limosa 76: 129-140.

De kosmopolitische Visarend vangt vis in zoet en zout water, echter niet in Nederland (bijna uitsluitend in zoet water). Waarnemingen op Texel, waar pleisterende Visarenden de keus hadden tussen vissen in de troebele kustwateren (zout) of in de heldere visrijke duinmeren (zoet), lieten zien dat die laatste werden gerefereerd (vermoedelijk vooral jagend op ruisvoorns). In zout water konden alleen harders (grote vissen, vaak zwemmend aan het oppervlak) de Visarenden verleiden tot een duik (Mokbaai), en dan vooral bij rustig weer. In bijlage een overzicht van boven zout water jagende Visarenden in Nederland, de periode van 1947-2000 omvatend (enkele tientallen); het betreft vooral incidentele waarnemingen, met slechts drie zekere gevallen van Visarenden die langere tijd in zout water visten (5 dagen tot enkele weken) (mardik.leopold@wur.nl).

Lukač G., Stipevic M. & Haupt R. 2003. Recent observations on the Griffon Vulture *Gyps fulvus* in the Paklenica National Park (Croatia). Acrocephalus 24: 51-59.

In Kroatië werden tussen 1997 en 2001 minimaal 60 Vale Gieren vergiftigd. Na 2000 ontbraken Vale Gieren in de kolonies van de westelijke hellingen van het Velebit gebergte, vermoedelijk als gevolg van de vergiftigingen aan de oostelijke Adriatische kust (sluzba-zastite@paklenica.hr).

Manen W. van 2003. Notes on raptorial birds in Biaowiea Forest (NE-Poland) in 2003. Privately published, Assen. 36 pp. (willemvanmanen@hotmail.com).

Wat een jaartje vrijaf al niet voor interessante kost kan opleveren: met slechts 1 veldseizoen in een ongerept oerbos, omringd door onderzoekers en studenten, haalde Willem veel informatie van biologische betekenis naar boven. In dit overzicht worden Zwarte Ooievaar, Wespendif, Havik, Buizerd, Schreeuwarend, Boomvalk, Grauwe Klauwier en Klapekster uitputtend behandeld wat betreft broedbiologie, voedselkeus en habitatkeus. Hoe klein de datasets ook zijn, ze vertellen veel over de keuzes die vogels kunnen (en moeten) maken onder extreme leefomstandigheden. Enkele van deze verhalen zijn inmiddels ook in De Takkeling geplaatst, maar wie een groeicurve van Klapeksters wil zien, moet toch echt contact opnemen met Willem. Ook het wespendifverhaal biedt interessante handvatten in vergelijking met de West-Europese vogels (is de wespendifkeuze breder in Polen, hoe is de opeenvolgende timing van wespendifsoorten, zijn de reproductiecijfers in Polen en Nederland inderdaad gelijk - zoals in 2003 -, is de beschikbaarheid van wespendif in Polen gepiekerd dan in Nederland of juist niet).

Meyburg B.-U., Meyburg, C., Bělka T., Šreiber O. & Vrana J. 2004. Migration, wintering and breeding of a lesser spotted eagle (*Aquila pomarina*) from Slovakia tracked by satellite. J. Ornithol. 145: 1-7.

In noordelijk Slowakije bezette een mannetje Schreeuwarend 11 jaar achtereenvolgende hetzelfde nest, waarbij hij zes maal succesvol een jong grootbracht. Deze vogel werd in 1994 en in 2000-2002 met een satellietzender op de trek gevolgd (gebruik makend van de bekende route naar zuidelijk Afrika). In 2001 spendeerde de vogel 43% van zijn tijd op de broedplaats, 33% in het overwinteringsgebied, de rest op trek (duur najaarstrek 40, 48 en 61 dagen, met gemiddelde dagelijkse trekafstand van 178 km). Grootte van het overwinteringsgebied varieerde van 1666-2269 km² (Zimbabwe, Mozambique, Kruger National Park). Jaarlijks vloog de vogel ongeveer 20.000 km (wwgbp@aol.com).

Oosterhuis R. & Kok J. 2003. Voedselkeuze van Slechtvalken op Griend. Twirre 14: 105-108. Op Griend werden in april 2001 56 verse prooien (betreffende 9 soorten) verzameld van twee Slechtvalken (man en vrouw). Ze vingden overwegend steltlopers, aangevuld met grote sterns en een enkele kokmeeuw. Onder de steltlopers was de rosse grutto favoriet: talrijk aanwezig en van precies het juiste gewicht. Omdat nauwkeurig bekend was hoeveel vogels van elke prooi-soort op het eiland aanwezig waren, kon tevens het percentage dat werd gevangen worden berekend (het hoogst voor de houtsnip, het laagst voor de talrijke kokmeeuw). (RO, Kluisgat 14, 9732 EM Groningen).

Phukan R. & Nagar L. 2003. Observations of Amur Falcon *Falco amurensis* at Morigaon, Central Assam, India. OBC Bulletin 38: 56.

Van 27 oktober-1 november 2001 werden in Centraal Assam groepen van 1000, 5000 en 17.893 Amoervalken geteld (in het laatste geval: 10.000 in een rechte lijn zittend op hoogspanningsleidingen). De vogels reageerden agressief op andere soorten, waaronder kraaien, spreeuwen, mynahs, gieren, ooievaarsachtigen en Zwarte Wouwen. Ze foerageerden boven rijstvelden. Vertrek richting slaappleaatsen vond plaats tussen 14.30 en 16.00 uur; de meerderheid sloiep op c. 65 km afstand van de foerageergebieden (rajphukan@yahoo.co.in).

Quinn J.L. & Cresswell W. 2003. Predator hunting behaviour and prey vulnerability. J. Anim. Ecol. 73: 143-154.

In een model met 5 variabelen (die de mate van kwetsbaarheid van de prooi weergeven) werd nauwkeurig voorspeld of een Sperwer een aanval waagde op groepen tureluurs; de talrijkheid van de prooi voegde daar weinig aan toe (john.quinn@zoo.ac.uk).

Risch M., Looft V. & Ziesemer F. 2004. Alter und Reproduktion weiblicher Habichte (*Accipiter gentilis*) in Schleswig-Holstein - ist Seneszenz nachweisbar? Corax 19: 323-329. Aan de hand van 919 broedgevallen van Haviken in Noord-Duitsland werden de broedprestaties van vogels met bekende leeftijd (aan hand van ruiveren) bekeken. Het oudste vrouwtje werd minstens 18 jaar. Eerstejaars vrouwtjes, en vrouwtjes ouder dan 10 jaar, leken minder goede

broedprestaties neer te zetten dan de tussenliggende leeftijdsklasse (zichtbaar als een relatief latere start van de eileg en minder jongen per nest). Legbegin correleerde met broedselgrootte, en leeftijd van het vrouwtje met legbegin. Echter, leeftijd correleerde niet meer met broedselgrootte als werd gecorrigeerd voor legbegin. Dit betekent dat legbegin sec de bepalende factor is voor broedselgrootte. Tevens dat individuele vogels, naar gelang hun mogelijkheden, waarschijnlijk in staat zijn hun start van de eileg (en daarmee hun broedselgrootte) aan te passen, en wel zodanig dat ze een optimaal resultaat weten te bereiken. Of daarmee verminderde jongenaanwas bij oudere Haviken als een ouderdomskwaaltje moet worden gezien, is echter geenszins gezegd (markus.risch@debitel.net).

Robin K., Müller J.P., Pachlatko T. & Buchli C. 2004. Das Projekt zur Wiederansiedlung des Bartgeiers in den Alpen ist 25-jährig: Ein Überblick. Ornithol. Beob. 101: 1-18.

Beschrijft uitroeien van Lammergieren in de Alpen, de niet-succesvolle pogingen tot herintroductie met vogels afkomstig uit Rusland en Afghanistan, en de moeizame maar succesvolle poging tot herintroductie met gekweekte vogels. Tot en met 2003 werden 121 in dierentuinen uitgebroede Lammers uitgezet in Oostenrijk, Frankrijk, Italië en Zwitserland. Vanaf 1997 hebben 5 paren en een trio in totaal 15 jongen grootgebracht in het wild. Een uitgekende publiciteitscampagne zorgde ervoor dat het grote publiek de Lammer niet (meer) ziet als een predator maar als een onschuldige aaseter en bottenbreker (klaus.robin@robin-habitat.ch).

Roofvogelwerkgroep Noord-Kennemerlands Duin. 2004. Roofvogelseizoen 2003. Winterkoning 39(1): 38-50.

Overzicht van de roofvogels tussen Wijk aan Zee en Camperduin (1 Wespendif, 24 Haviken, 18 Sperwers, 37 Buizerds, 5 Toren- en 3 Boomvalken), met bespreking per soort en prooijisten voor Havik, Sperwer en Buizerd. Vergiftiging werd bij Schoorl vastgesteld. Er is een proefproces gestart om te zien of roofvogelshows (geëntameerd door PWN) niet bij wet verboden moeten worden indien plaatsvindend in buitengebied.

Rutz C. 2004. Breeding season diet of Northern Goshawks *Accipiter gentilis* in the city of Hamburg, Germany. Corax 19: 311-322.

Drie verschillende havikmannetjes werden in Hamburg met zenders telkens 1 jaar gevolgd in 1997-99, en door systematisch prooien te zoeken in het territorium (resp. in park, ziekenhuisterrein en begraafplaats). In totaal werden 324 prooien vastgesteld (25 gewervelde soorten). Stadsduif, ekster en merel waren goed voor 64.5% van alle prooien (59.4% in termen van biomassa). 28% van alle prooien bestond uit juvenielen (voor vogels: zowel nestjongen als pas uitgevlogen jongen). Het gemiddelde prooigewicht bedroeg 247 g. De prooikeus van de stadshaviken werd gekenmerkt door (a) dominantie van slechts enkele prooisorten, (b) geringe prooidiversiteit, (c) gering gemiddeld prooigewicht en (d) fors aandeel juvenielen (Christian.Rutz@zoo.ox.ac.uk).

Sliwinski E. 2004. Broedsucces van roofvogels in Noord-Brabant in 2003 (Brabantse roofvogels in kaart gebracht). Jaarverslag 2003 Steunpunt Brabant: 4-23.

Uitgebreide verslaglegging van de activiteiten rond roofvogels in Noord-Brabant, een provincie die inmiddels is uitgegroeid tot één van de best gedekte van Nederland.

Steentjes-ter Stege R. 2004. Roofvogelvervolgning en roofvogelonderzoek in Twente. Ficedula 32(4): 35-38.

Over 1995-2003 kwamen 134 incidenten aan het licht, overwegend als vergiftiging maar ook via afschot, klemmen, nestverstoring en vangst (waarvan 85 betrekking hebben op roofvogels) (roeleke@hccnet.nl).

Sundell J., Huitu O., Henttonen H., Kaikusalo A., Korpimäki R., Pietiäinen H., Saurola P. & Hanski I. 2003. Large-scale spatial dynamics of vole populations in Finland revealed by the breeding success of vole-eating avian predators. J. Anim. Ecol. 73: 167-178.

Optreden en lengte van muizencycli verschuiven naar gelang breedtegraad, en zijn al dan niet synchroon in verschillende soorten. Op grote schaal is dit fenomeen echter slecht bekend vanwege problemen bij het meten ervan. In Finland zijn diverse ingangen gekozen om muizencycli op ruimtelijk niveau te beschrijven, waaronder dichtheid van woelmuizen op verschillende locaties

en ringgegevens van muizenetende roofvogels en uilen. Het broedsucces van roofvogels en uilen is afhankelijk van de talrijkheid van woelmuizen (te zien aan aantal geringde jongen). De lengte van de muizeneyclus nam toe gaande van zuid naar noord, en van west naar oost. In tegenstelling tot eerdere studies bleek de cyclus echter onregelmatiger te worden naarmate er noordelijker werd gekeken. Fluctuaties in muizenpopulaties waren over honderden km synchroon (vermoed wordt dat dit komt door het gezamenlijke predatie-effect van roofvogels en uilen). Er lijkt een lange-termijn-trend te zijn van toenemende onregelmatigheid in de cycli, het eerst vastgesteld in Noord-Finland (vanaf 1985), daarna in NW-Finland (sinds 1990) en Zuid- en Centraal-Finland (late jaren negentig). Deze studie bevestigt dat voor Noord-Finland; daar is de 4-jaarscyclus vervangen door een 5-jaarscyclus. Zou dat in Nederland ook kunnen spelen? Hier is de 3-jaarscyclus in de jaren tachtig in het ongereede geraakt, heeft die zich hersteld in de jaren negentig (pieken in 1990, 1993, 1996 en 1999), en is de zaak opnieuw ontregeld na 1999 (janne.sundell@helsinki.fi).

Veenendaal J.W. van. 2003. Samenwerking bij natuurhandhaving heeft succes! Politie Dier & Milieu 2003(4): 14-16.

Bespreking van inmiddels alom bekende geval van vergiftiging rond Makkinga, een locatie die jarenlang in een kwade reuk stond vanwege structurele vergiftiging. In 2003 werd uiteindelijk besloten alles op alles te zetten om dit uit te zoeken, vooral nadat telkens opnieuw met parathion bewerkte muizen, mollen en vogels (huismussen, kramsvogel, merel) werden aangetroffen. Middels camera en posten werd al snel een man op heterdaad betrapt bij het uitleggen van twee met parathion vergiftigde mollen. Op zijn erf werd na intensief speuren een met een glasplaat afgedekt gat gevonden waarin een jerrycan met parathion stond. Hoewel de man alles ontkende, waren er voldoende strafbare feiten op grond waarvan hij kon worden aangepakt. Gezien het feit dat deze persoon jarenlang bezig is geweest met vergiften (onder meer op een plaats waar kinderen speelden), en de enorme inspanning (logistiek, manuren) die het heeft gekost om hem te betrappen, mogen we hopen dat de veroordeling niet mals zal zijn (informatie: Sipke Dam, coördinator Toezichtkring natuurhandhaving district Heereveen, 058-8807522, 06-54351390).

Wouters P. 2004. Slapende Blauwe Kiekendieven tijdens de winter 2002/2003. Jaarverslag 2003: 48-54. Steunpunt Brabant, WRN.

Tellingen op de Reusselse Moeren (3x, slechts 1 vrouw/juveniel gezien), Landschotse Heide (1-2 vogels, laatste op 19 april) en Cartierheide (maximaal 13 ex.). In de braakballen werd een hoog aandeel vogels gevonden (21-52% op Cartierheide, 11-48% op Landschotse Heide). Tevens gegevens van tellingen in 2001/2002 (woutersloos@hetnet.nl).

Wuczyński A. & Konieczny K. 2003. Low hunting efficiency of a naturally handicapped Common Buzzard (*Buteo buteo*). *Ornis Fennica* 80: 43-47.

Een Buizerd met lamme poot werd enkele uren onderzocht voor wat betreft vangsucces tijdens de jacht, snelheid waarmee een prooi werd opgemerkt, aantal vangpogingen/uur en aantal vangen/uur; deze uitkomsten werden vergeleken met die van gezonde Buizerds. De Buizerd bleek minder vaak op de grond te foerageren (vaker vanaf zitpost) dan gezonde vogels, ondanks het feit dat grondfoeragerende Buizerds vaker succesvol waren tijdens de jacht. De vogel gebruikte een "goedkope" foerageermethode, die echter niet erg succesvol was. Dit pleit voor de idee dat niet-gezonde vogels waarschijnlijk snel uit een populatie worden gewid. Zie ook: Murza *et al.* 2000, besproken in De Takkeling 8: 246 (a.wuczynski@pwr.wroc.pl).

Zuberogoita I., Martínez J.A., Azkona A., Iraeta A., Castillo I., Alonso R. & Hidalgo S. 2003. Two cases of cooperative breeding in Eurasian Hobbies. *J. Raptor Res.* 37: 342-344.

In Noord-Spanje werden in 2002 onder 41 paren Boomvalk twee trio's opgemerkt. Bij 1 paar ging het om twee mannetjes met 1 vrouwtje; 1 man en de vrouw waren 3 jaar of ouder; het tweede mannetje was een tweedejaars. Het drietal pestte gezamenlijk een Buizerd; ook bij prooiaanbreng door één van de mannetjes was het tweede mannetje aanwezig zonder onderling gedoe. Dit nest was succesvol. Ook bij het tweede paar ging het om twee mannen en een vrouw (gezamenlijk aanvallen van Dwerlgarend); nest mislukte. Of trio's resulteren in een beter broedresultaat kan met deze kleine steekproef niet worden gezegd (Inigo.zuberogoita@wanadoo.es).